

- Архівні документи та матеріали / Упорядник С.І. Жилко. — Рівне: Волинські обереги, 2003.
8. Галевич Дмитро. Незаарештовані листи: Листи священника з України до Німеччини. 1922-1938 / Петро Яницький (упоряд.), Ігор Доманський (упоряд.). — К.: Видав. дім "Бозаки", 2001.
9. Джерела з історії Південної України. Т. 9. // Мемуари та щоденники. Упорядники: А. Бойко, В. Мільчев. — Запоріжжя: РА "Тандем У", 2006. — Ч. 2.
10. Котяков Н. Гольма. — Ровно: Овід, 2004.
11. Киридон А.М. Час випробування: держава, церква, суспільство в радянській Україні 1917-1930 років. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2005.
12. Державний архів Житомирської області. — Ф.Р. 1657. — Оп. 1. — Стр. 98.
13. Баттист України. — 1926. — № 6.
14. Бонч-Бруевич В. Из мира сектантов. Сборник статей. — М.; Л.: Госиздат, 1922.
15. Тихомиров Б. Баттизм и его политическая роль. — М.; Л.: Госиздат, 1929.
16. Альманах по истории русского баттизма: Сб. / Сост. М.С. Каретникова. — Спб.: Христианское общество "Библия для всех", 2004.
17. Савинский С.Н. История евангельских христиан-баттистов Украины, России, Белоруссии. — Спб.: Христианское общество "Библия для всех", 2001.

М.В. Брегеда

СТАВЛЕННЯ СЕЛЯНСТВА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ДО КУРСУ НА СОЦІАЛЬНУ ПЕРЕОРІЄНТАЦІЮ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ (1953 р.)*

Відразу ж після смерті Й. Сталіна стали набирати сили нові процеси, які ще недавно не вписувалися в догми, що сповідувалися десятиліттями. Істотна риса періоду "відлиги" полягала в поступовій переорієнтації економіки на соціальні потреби, на інтереси людей, якими, протягом тривалого часу нехтували нібито заради найвищих інтересів держави. "Коллективне керівництво" мало здійснити ряд кроків, спрямованих на те, щоб вирішити найбільш гострі соціально-економічні проблеми, які країна успадкувала від недавнього сталінського минулого.

Необхідність десталінізаційних заходів в економічному житті прямо впливала зі спрямованості нового внутрішньополітичного курсу, сформульованого Г. Маленковим. У промові на похоронах Й. Сталіна він зазначив: "У галузі внутрішньої політики наше головне завдання полягає в тому, щоб неухильно добиватися подальшого покращення матеріального добробуту робітників, колгоспників, інтелігенції, всіх радянських людей. Законом для нашої партії й уряду є обов'язок невтомно турбуватися про благо народу, про максимальне задоволення його матеріальних і культурних потреб" [1, 1].

На думку Т. Царевської, серед причин реформаційного курсу нового керівництва можна виділити: передчуття господарської катастрофи, яку потрібно було призупинити будь-якими способами; важку внутрішньополітичну обстановку в країні, перетвореній у єдиний величезний ГУЛАГ, де кожен міг бути засуджений за хвилине запізнення на роботу або просто за "не ту" національність чи соціальну

приналежність; необхідність забезпечити спадкоємність влади, обеззброїти можливих суперників, попередити міжусобиці в своєму партійно-елітарному середовищі [2, 83].

Додамо також потребу наступників вождя заручитися підтримкою народу, який все менше продовжував вірити в будівництво "світлого комуністичного майбутнього". Життєві реалії були несумісними з пропагандистськими гаслами, що постійно вимагали піднесення трудового ентузіазму, самовідданості й обмеження власних інтересів заради державних. З допомогою надзвичайних і неймовірних людських зусиль, упродовж короткого відрізка часу після війни вдалося відбудувати народне господарство, підняти з руїни економіку країни. Природними були очікування та сподівання населення на підвищення свого життєвого рівня, поліпшення матеріального й соціального становища.

Аналіз матеріалів сесії Верховної Ради СРСР, яка відбулася 5-8 серпня 1953 року, переконливо свідчить, що перетворення в економіці країни, в тому числі у сільському господарстві, почалися не з рішень вересневого (1953 р.) пленуму ЦК КПРС, як це традиційно підкреслювалося в радянській історіографії. Установки пленуму були визначені рішеннями сесії. Зміст доповіді М. Хрущова на вересневому пленумі був, по суті, деталізацією основних положень промови Г. Маленкова, виголошеної за місяць до цього на сесії.

Проблема взаємовідносин влади й суспільства в період хрущовської "відлиги" достатньо детально висвітлена в українській історіографії [3], однак за межами уваги істориків продовжує залишатися не менш важливе питання сприйняття влади і її політики суспільною свідомістю. Виходячи з вищенаведеного, розглянемо ставлення українського селянства до проголошеного курсу на соціальну переорієнтацію економіки держави. Важливо простежити суспільно-політичні настрої у зв'язку з відмовою нового партійно-державного керівництва від сталінських методів організації й планування розвитку народного господарства країни.

Новий напрямок в економіці був проголошений на початку серпня 1953 року в промові Г. Маленкова на V сесії Верховної Ради СРСР. Так, уперше було порушено питання про необхідність вирівнювання темпів розвитку промисловості груп "А" та "Б". У промові зазначалося, що за період 1940-1953 років виробництво засобів виробництва збільшилося в 3 із лишком рази, а виробництво предметів споживання – лише на 72%. Передбачалося різко змінити інвестиційну політику в бік значного збільшення вкладень засобів у галузі нематеріального виробництва – легку і харчову промисловість, сільське господарство; залучити до виробництва товарів для народу підприємства важкої промисловості. Другим ключовим пунктом нової економічної програми було вирішення завдання "у найближчі два-три роки добитися створення в нашій країні достатку продовольства для населення і сировини для легкої промисловості" на базі зростання сільгоспвиробництва [4, 1-4].

Отже, вибудовувався ясний, чіткий, логічний ланцюжок послідовних економічних дій, зрозумілий будь-якому трудящому. Поворот в економіці країни, спрямований на підвищення добробуту всього

* Робота була виконана за сприяння Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці (фонд ім. Івана Леська)

народу, був можливий тільки при здійсненні кардинальних заходів по піднесенню сільського господарства, полегшенню становища селянства. Рішення серпневої сесії Верховної Ради, конкретизовані вересневим (1953 р.) пленумом ЦК КПРС, передбачали збільшення розмірів присадибних ділянок колгоспників, зниження вдвічі сільгосподатку з їх особистих господарств та скасування всіх попередніх боргів. Спеціалісти сільського господарства, вчителі, медики, інваліди й пенсіонери повністю звільнялися від обов'язкових поставок продукції тваринництва. Зате колгоспники, які не виконали мінімуму трудоднів, продовжували оподатковуватися за попередніми, підвищеними нормами. Реформа торкнулася також колективних господарств: було зменшено норми обов'язкових поставок сільгосппродукції, підвищені заготівельні й закупівельні ціни на неї. Розширювалися можливості для розвитку колгоспного ринку, докорінно змінювалася кадрова політика на селі. Втілення в життя запланованих заходів відіграло вагому, як економічну, так і політичну роль. За словами Дж. Боффа, "аграрна реформа, схвалена V сесією Верховної Ради СРСР, порівнювалася з введенням НЕПу в дрібному масштабі: більш виправдано було б визначити її як повернення до компромісу, який уже існував у відносинах з колгоспниками в середині 30-х років, що потім крок за кроком був зруйнований сталінською політикою" [5, 407].

Програмна промова Г. Маленкова викликала значний суспільний резонанс. Проголошені реформаторські заходи надали йому широкій популярності, особливо в селянському середовищі. Відповідаючи на сподівання і надії простої людини, вони сприймалися з винятковим натхненням, знаходили позитивний відгук у народі, викликали велике патріотичне піднесення. Саме Г. Маленков, а не М. Хрущов був у перший час найбільш популярною фігурою серед населення. Газету з доповіддю Г. Маленкова "у селі зачитували до дірок, і простий бідняк-селянин говорив "ось цей – за нас!", – можна було прочитати в одному з листів, надісланих у ЦК КПРС [6, 149].

Оскільки більшість рішень, прийнятих керівними органами, була спрямована на виведення з кризи сільського господарства, природно, що селяни найактивніше реагували на зміни в економічному курсі країни. Характерними настроями були соціальний оптимізм, віра в те, що труднощі тимчасові, а їх подолання гарантує щасливе майбутнє. Російський історик О. Пижиков пояснює ці настрої комплексом перспективних очікувань, який дозволяв владі спрямовувати й контролювати масову свідомість [7, 103]. Проголошена державно-управлінська стратегія заперечувала сталінські методи господарювання і відкривала шлях до реалізації новаторських методів, заснованих на максимальному задоволенні інтересів трудящих. У даному випадку інтерес правлячої верхівки співпадав із широким громадським інтересом. Тому здійснення реформ, крім практичного, обіцяло великий пропагандистський ефект, тобто працювало на авторитет нової влади.

У своїх виступах селяни дякували Комуністичній партії і радянському уряду за проявлену турботу про подальше зростання їх матеріального добробуту, виражали впевненість в успішному виконанні завдань,

викладених у промові Г. Маленкова. Зокрема, голова колгоспу імені Свердлова Сталінської області Сащенко заявив: "Підвищення закупівельних цін на овочі й тваринницькі продукти стане значним стимулом для розширення посівних площ і розвитку овочівництва. Створення постійних кадрів механізаторів при МТС підніме відповідальність МТС за виконання договірних зобов'язань і зменшить витрати колгоспів на утримання цих кадрів, що зараз складає до 10% загальної кількості трудоднів" [8, 4]. Часто висловлювалися невдоволення станом справ у власних колгоспах і пропозиції щодо поліпшення ситуації. "В нашому колгоспі надто дешево молоко низької, свиноферма не виконує плану по відгодівлі. Це тому, що немає у нас справжньої турботи про створення кормової бази, хоча й говоримо ми про це багато. Я вношу пропозицію, щоб зараз усіх вільних від польових робіт колгоспників переключити на заготівлю кормів на зиму", – говорила ланкова колгоспу імені Леніна Кіровоградської області Григоренко [8, 10].

Позитивний ефект був отриманий від заходів керівництва, спрямованих на сприяння розвитку особистих господарств, зокрема, зниження сільгосподатку та списання недоплат. Тим самим, визнавалася помилковість відношення Й. Сталіна до цих господарств, які були головним джерелом підтримання власного існування селянства і постачальниками сільгосппродуктів для значної частини населення країни. Наприклад, колгоспниця колгоспу імені Калініна Запорізької області Юнк заявила: "Тепер ми можемо використовувати наші присадибні ділянки так, як вигідніше нам. А ось стосовно садів, так це просто я й не знаю, як і виразити свою вдячність нашому уряду. Адже, кажучи відверто, ми їх не тільки що не розводили, а прагнули від них позбавитися. Зараз, будь ласка, сади яке хочеш дерево й плати тільки за землю. Я знаю, що зараз ми розведемо великі гарні сади, а коли в нас буде багато фруктів, то ми й на базарі будемо продавати дешевше" [8, 17]. Ланкова колгоспу імені Жданова Полтавської області М. Михайлова зазначила: "Я дуже дякую нашому уряду за закон про сільгосподаток. Наше життя поліпшиться, я не мала корови, але тепер куплю. Буду працювати ще краще, щоб перевиконати завдання, які даються для нашої ланки бригадиром колгоспу" [9, 7]. "Зниження сільгосподатку, допомога колгоспникам у придбанні корів, підвищення ставки податку на ледарів – усе це проводиться для того, щоб у нашій країні було більше продуктів, щоб поліпшилося життя колгоспників, робітників, усього народу", – сказала колгоспниця колгоспу імені Петровського Кіровоградської області Кучеренко [8, 3].

Показовим є те, що навколо людей, які не визнавали норм соціалістичного способу життя і праці, створювалася атмосфера одностайного суспільного засудження й жорсткої критики. Цьому сприяло впровадження у сільгоспвиробництво принципу матеріальної зацікавленості, що відкривало перспективу для його інтенсифікації, а також свідчило про відмову від сталінських методів організації праці. Так, ланкова колгоспу імені Леніна Київської області М. Медведєва висловлювала задоволення, що "господарства колгоспників, окремі члени сімей яких без поважних причин не виробили протягом року мінімуму трудоднів, сплачують сільгосподаток з підвищенням на 50%". На її думку, "цей захід уряду

зміцнить трудову дисципліну в колгоспах і покращить організацію праці. Це правильний і міцний удар по ледарям і дармоїдам, які стараються підживитися за рахунок чесних трудівників-колгоспників". Водночас, вона дякувала партії й уряду за звільнення від обов'язкових поставок продукції тваринництва інвалідів та пенсіонерів [10, 14].

На масову свідомість впливала й пропагандистська кампанія по створенню агресивного капіталістичного оточення. Визначені ЦК КПРС і Верховною Радою СРСР завдання, спрямовані на корекцію сталінського економічного курсу, поліпшення матеріального становища простих людей мали продемонструвати перевагу соціалізму над капіталізмом. Зазвичай, громадська думка працювала на підтримку авторитету влади. "У жодній капіталістичній країні немає такої турботи про добробут народу, як у Радянському Союзі. Всі ми знаємо, що в США, Англії, Франції та інших капіталістичних країнах податки і ціни на товари першої необхідності з року в рік зростають, а в нас навпаки – прийнятий новий закон, який передбачає значне зниження сільгосподатку", – заявив бригадир колгоспу імені Жовтневої революції Одеської області Вацько [10, 19].

Населення Західної України набагато критичніше сприймало радянську владу і її політику, ніж населення інших регіонів держави. Позначалися на цьому нетривале перебування території в складі СРСР і заходи, які проводилися після її приєднання, зокрема, насильницька колективізація, русифікація, боротьба з українськими націоналістами, примусове виселення громадян, недовіра до місцевих жителів, призначення керівних кадрів зі східних областей тощо.

Проведені реформи переважно знаходили підтримку західноукраїнського селянства. Наприклад, учителька із села Коршовець Волинської області Г. Оберетенко у розмові зі своїми товаришами по службі сказала: "Наш уряд у цьому році прийняв значні заходи до покращення життя людини: проведено зниження цін, амністія, зменшення податків, зменшення позики. Зараз відношення місцевих жителів до здійснюваних заходів стало зовсім іншим. Уже не називають "Советами" й "Окупантами", тих, хто прибув зі східних областей СРСР, взяти, наприклад, мене, як агітатора. Я маю закріплені за собою дома. Раніше, коли я заходила до колгоспників почитати газету, часто слухала антирадянські репліки, а тепер самі колгоспники запрошують і просять почитати газету, розповісти про новини" [8, 23-24]. У своїх виступах селяни Західної України говорили про те, що Г. Маленков правильно вчинив, викривши наявні недоліки в окремих галузях народного господарства країни; що уряд своєчасно звернув серйозну увагу на колгоспи [8, 23].

Як бачимо, зміна сталінської моделі розвитку народного господарства країни схвалювалася українським селянством. Соціальна спрямованість реформаторських заходів викликала сподівання народу на покращення свого матеріального становища, вирішення побутових проблем, забезпечення достатку продовольства. Спостерігалось зменшення критичних суспільно-політичних настроїв, що проявлялися зазвичай у формі прихованого невдоволення. Так, певне розчарування було в сім'ях, члени яких працювали у вугільній, гірничодобувній

та лісовій промисловості: в проекті закону передбачалося їх звільнення від сплати сільгосподатку, а в затвердженому варіанті цієї норми вже не було. Очікували на зниження норм оподаткування бездітні сім'ї [10; 68, 77]. Висловлювалися побажання вдосконалити положення про стягнення сільгосподатку з колгоспників, що не виробили мінімуму трудоднів. Зокрема, пропонувалося оподатковувати дружин спеціалістів сільського господарства, які не виконують потрібного мінімуму або взагалі не працюють; звільняти від сплати підвищеного податку осіб, що з поважних причин не відпрацювали обов'язкової кількості трудоднів [11, 35]. Порушувалися питання про застосування обмежувальних заходів у містах до осіб, які працездатні, але не працюють [12; 132, 135].

Таким чином, нове партійно-державне керівництво чудово розуміло, що без підвищення життєвого рівня народу й без подолання серйозних диспропорцій і прорахунків у "сталінській економіці" неможливий подальший розвиток країни. Перед ним постали такі завдання, як: вирівнювання розвитку промисловості груп "А" та "Б", усунення дефіциту продовольства, піднесення рівня колгоспного виробництва, стимулювання розвитку особистих господарств селян тощо. Шляхом вирішення цих завдань мав стати новий курс на соціальну переорієнтацію економіки, який Г. Маленков проголосив у програмній промові в серпні 1953 року на сесії Верховної Ради СРСР. Він заявив про необхідність зміни пріоритетів у внутрішній політиці, що склалися в період правління Й. Сталіна, про поворот економіки обличчям до людини. Цей крок надав Г. Маленкову шаленої популярності, особливо в селянському середовищі. Люди ще раз повірили владі, що може бути покращення в їх безпросвітному житті. У цілому, реформаційні заходи сприймалися з винятковим натхненням, знаходили позитивний відгук у народі, викликали велике патріотичне піднесення.

Сподіваємося, що поставлена нами проблема знайде відображення у подальших наукових дослідженнях. На наш погляд, доцільно було б простежити еволюцію взаємодій влади й українського селянства в період "відлиги". Крім того, інтерес викликає питання суспільно-політичних настроїв населення радянської України в цей період, яке можна дослідити в регіональному та соціальному аспектах.

1. Правда. – 1953. – 10 марта.
2. Царевская Т. Новая политика старыми методами // Знание-сила. – 1997. – № 6.
3. Баран В.К. Україна 1950-1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. – Львів, 1996; Лубко І.М. Спроби аграрних перетворень М. Хрущова та їх вплив на українське село (1953-1964 рр.): Дис. ... канд. іст. наук. – Черкаси, 2002; Романюк І.М. Українське село в 50-ті – пер. пол. 60-х рр. XX ст. – Вінниця, 2005; Тимцидник В.І. Реформування системи влади та державного управління в УРСР (1953-1964 рр.). – К., 2003 та інші.
4. Колгоспне село. – 1953. – 9 серпня.
5. Бобфа Дж. История Советского Союза: В 2-х т. – Т. 2. – М., 1994.
6. Известия ЦК КПСС. – 1989. – № 6.
7. Пыжиков А. Социально-психологические аспекты общественной жизни в годы "оттепели" // Свободная мысль. – 2003. – № 6.

8. *Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 2776.*
9. *Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф. 15. – Оп. 2. – Спр. 1302.*
10. *ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 3063.*
11. *Державний архів Чернігівської області. – Ф. II-470. – Оп. 8. – Спр. 1394.*
12. *ДАПО. – Ф. 15. – Оп. 2. – Спр. 1289.*

О.А. Бундак

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ ВОЛИНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У сучасній науці є проблеми, які користуються підвищеною увагою дослідників, викликають особливий інтерес громадськості. До них належать питання, що стосуються різних сторін церковно-релігійного життя Волині кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ століття, тобто періоду, від включення Волині до складу Російської імперії і до реформи 1861 року.

Релігійне життя Волинського регіону протягом століть набуло специфічних особливостей, до яких ми можемо віднести: 1) експансію католицизму та уніатства, що була зумовлена тривалим перебуванням Волині у складі Польської держави; 2) різноміснє пригнічення та утиски православ'я; 3) перехід регіону під юрисдикцію царської Росії, що в подальшому призвело до жорсткого контролю держави над церквою. І як результат цих перетворень – церква стала ідеологічною опорою самодержавства, спеціальним державним відомством, а священники – його чиновниками; 4) економічні утиски католицької церкви з метою викорінення "польського елемента" з "руського краю"; 5) секуляризаційна реформа на Правобережжі.

Питання релігійного життя Волині в період, що досліджується, були предметом вивчення ряду науковців. Зокрема домінування православ'я, утисків з боку католицького кліру та єзуїтів [1], долі уніатської церкви [2], церковного землеволодіння [3]. Так, розвиток церковного землеволодіння на Правобережжі (зокрема аналіз масштабів і характеру господарської діяльності церкви), секуляризаційну реформу 40-х рр. ХІХ століття та її соціально-економічні наслідки ґрунтовно дослідив О. Крижанівський [4; 5].

В період, що досліджується, церква на Волині, як і на всій Правобережній Україні, користувалась досить незалежним суспільно-правовим статусом. Вона здійснювала інтенсивне будівництво монастирів та костелів, яке супроводжувалось зростанням церковного землеволодіння, що формувалось за рахунок пожалувань, дарувань магнатів та шляхти, розвитку земельної іпотеки, загарбання селянської землі тощо. Окремі монастирі та основна маса парафіяльних церков мали землі без селян. Духовні феодали були здебільшого дрібними і середніми землевласниками, а єпископи і великі монастирі – належали до категорії земельних латифундистів. Від поміщицького церковне феодальне землеволодіння відрізнялось тим, що було службовим і мало корпоративний характер. Місцеве церковно-монастирське землеволодіння структурно складалось з латифундійних володінь католицького та уніатського

єпископату, монастирських земель та земельних наділів парафіяльного духовенства.

Не випадково в 1795 р. уряд здійснив перше значне скорочення земельної власності – секвестрував чимало маєтків католицького єпископату [6, 72]. Секвестровані маєтки було пожалувано дворянству та включено в систему державної оренди. Такий захід уряду був зумовлений двома політичними розрахунками російського уряду: бажанням провести "умовне", незначне обмеження кількості землі, що знаходилась в руках духовенства; прагненням створити в особі католицького духовенства союзника, а не ворога.

Важливим нововведенням на приєднаних територіях (Київщина, Волинь і Поділля) була свобода повороту від церковної унії до православ'я. Російська влада навіть спонукала до такого повороту. Православним архієреям і монастирям уряд звелів нарізати додатково землі, внаслідок чого архієрейські наділи зросли вдвічі, а монастирські – залежно від розряду монастиря, у 3-5 разів. [8, 314]

Духovenство до секуляризаційної реформи мало вдосталь польової землі, сіножатей і лісових ділянок. Наприклад, в м. Житомирі у віданні Бернардинського ордена знаходився сінокіс на 30 косарів. Фарській юридикції Бердичівської приходської римо-католицької церкви належало землі – піхотної і сінокісної – 110 волок 4 морги і 110 саженой, лісу – 80 волок, 2 морги і 117 саженой. Юридикції Чуднівській Житомирського Капітулярія належало 34 волоки землі, з яких отримували прибуток 90 рублів сріблом. [9, 18]. Більшість православних церков мали землі більше ніж по 33 десятини. Зокрема, згідно з статистичним описом, помістя Вереси Житомирського повіту, що знаходилося у віданні Вересівського православного приходського духовенства, нараховувало 48, 51 дес., з них: – присадибної – 3,37 дес.; рілля – 29,63 дес.; сінокісної – 13,22 дес.; під застоями води – 2,29 десятини [10, 21].

І клімат, і ґрунти на Волині сприяли розвитку городництва. Продукція городів становила 1/3 харчів, що вживались всіма категоріями населення. Тому практично у всіх релігійних осередках, які мали в своєму розпорядженні землю, розвивалось городництво. Зрозуміло, що культури, які висаджувались, теж були майже однакові. Проте, враховуючи кількість і якість ґрунту, площа насаджень була різною. Так, у віданні Дубнівської юридикції в м. Дубно та передмісті м. Збараж знаходилося 20 городів, де висаджувались різноманітні культури: квасоля, буряк, часник, цибуля, петрушка тощо. Разом із тим у середині 40-х рр. ХІХ ст. городництво мало почасті торговий характер. Ровенській юридикції римо-католицької церкви належав город, який разом з фруктовим садом приносив прибуток 25 рублів сріблом. [19, 18].

Вагому роль в підтримці матеріального становища церкви відігравали сади, що в подальшому призвело до зростання ролі торгово-промислового садівництва. Наприклад, Ровенській юридикції римо-католицької церкви фруктовий сад, де культивувались груші, яблука, сливи, приносив прибуток щорічний 25 рублів сріблом. Хабенській римо-католицькій церкві належали фруктові сади у селах Великі Меньки, Малі Меньки, Рудня Миньковська. На початку ХІХ ст. починає практикуватись здавання фруктових садів в